анализу // ВЯ. – № 3. – 1990. – С. 135-146. *Пастухова В.Я.* Парадигматическая и синтагматическая связанность компонентов оксюморонного сочетания. – Автореф… канд. филол. наук. – Ростов-на-Дону, 1980. – 20 с. *Розенталь Д.Э., Теленкова М.А.* Словарь-справочник лингвистических терминов. – М.: Наука, 1985. – 620 с. *Санников В.З.* Русский язык в зеркале языковой игры – М.: Языки славянской культуры, 2002. – 552 с. *Селіванова О.О.* Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. – Полтава: Довкілля, 2006. – 716 с. *Федоров Ф.П.* Романтический художественный мир: пространство и время. – Рига: Зинатне, 1988. – 412 с. *Lakoff G., Johnson M.* Metaphors We Leave By. – Chicago: University Press, 1980. – 242 p.

СЕМОТЮК О.Л
(Національний університет «Львівська Політехніка»)

ПОЛІТИЧНА КОМУНІКАЦІЯ ЯК ОБ'ЄКТ ПОЛІТИЧНОЇ ЛІНГВІСТИКИ: МІЖДИСЦИПЛІНАРНИЙ АСПЕКТ

Процеси, які відбуваються нині у суспільстві, істотно змінили образ сучасної науки. Сучасна наука, реагуючи на запити суспільства, характеризується зростанням кількості прикладних завдань, які потребують окремих досліджень. Що ж стосується лінгвістики, то її становище у сучасному науковому просторі визначають дві взаємопов'язані тенденції. З одного боку, лінгвістика постійно розширює свої межі, взаємодіючи з іншими науками і використовуючи їх методи. З іншого, спостерігаємо загальнонауковий поворот у бік мови. Власне через мову чи у мові прагнуть знайти відповіді на свої питання філософи, психологи, соціологи, політологи. Оскільки комунікативна функція є чи не найважливішою функцією мови, то зрозумілим є інтерес до вивчення комунікації у різних видах людської діяльності – соціальній, культурній, економічній (діловій), політичній та ін. Цей інтерес знайшов своє відображення не лише у значній кількості публікацій вітчизняних і зарубіжних дослідників, а у створенні спеціальних інституцій, діяльність яких присвячена політичній комунікації. У Міжнародній Асоціації комунікації (ICA) створено відділ політичної комунікації, у США в межах Американської політологічної Асоціації (APSA) діє секція політичної комунікації, яка видає журнал «Political Communication» та електронний вісник «Political Communication Report», який виходить тричі на рік. У Німеччині існують Товариство політичних наук і Спілка комунікативістики, які проводять щорічні конференції.

Термін комунікація у його сучасному трактуванні утвердився у словнику політичної науки відносно недавно. До одного з перших вживань цього поняття у політологічному контексті є висловлювання Ф. Ратцеля про те, що «передавання інформації в політичному сенсі є найважливішою із всіх комунікаційних послуг». [Цыганков 1998, с. 57]. Однак окремі реалії, позначувані цим терміном, з'явилися набагато раніше. Комунікація, яку розуміють у широкому сенсі як передачу інформації від людини до людини через мовлення, жести, символи, образи, виникла і розвивалася разом із самим суспільством. Слід зауважити, що як інструмент політичного впливу мовленнєва і візуальна комунікація використовувалася уже у глибоку давнину.

Поява терміна «політична комунікація» пов'язане безпосередньо із еволюцією західного суспільства після другої світової війни. Стрімке зростання кількості досліджень у сфері політичної комунікації сприяло появі самостійного наукового напряму, який отримав назву «політична комунікативістика» (інша назва – «політична лінгвістика»). Окрім того, значну роль у формуванні політичної

лінгвістики відіграли демократизація політичних процесів у західному світі, розвиток кібернетичної теорії та нових комунікаційно-інформаційних технологій.

Сьогодні в рамках прикладної лінгвістки (щоправда передусім у зарубіжній) виокремлюють політичну лінгвістику (політлінгвістику). Стрімкий розвиток цієї науки в зарубіжних країнах і відносно невелика кількість власне прикладних досліджень політичної комунікації зумовлюють **актуальність теми** цієї статті.

Як і будь-яка інша наука, політична лінгвістика має свої об'єкт, предмет і завдання. **Об'єктом** цієї науки можна вважати політичну комунікацію, як інструмент забезпечення життєдіяльності політичної системи і засіб впливу на суб'єктів політичного процесу. Що ж стосується **предмета** політичної лінгвістики, то ми визначимо його як сукупність мовних засобів, що ідентифікують учасників політичної комунікації, реалізуються вербально та невербально, актуалізуються у певному контексті і мають конкретну прагматичну ціль. Тематичний спектр досліджень у галузі політичної лінгвістики є досить широким, однак усіх їх можна поділити на три основні групи: мова і політична система (промова і політичні процеси, мова і сфери політики.

В межах політичної лінгвістики існує і функціональний підхід, згідно якого політична комунікація виконує такі функції:

- регулятивна (конституції, закони, нормативні акти) заклична (листівки, маніфести, народні ініціативи, політичні заклики)
- інформаційно-персуазивна (спонукальна) (наукові тексти політології, парламентські дебати, виборчі промови, політичні плакати, гасла)
- інтегративна (партійні програми, вшанувальні промови)

З точки зору системної теорії політичну комунікацію можна розглядати як систему, яка складається з 4 елементів:

- Політичні організації та їх комунікаційна діяльність
- Медіа та їх політично значима діяльність
- Громадяни у різноманітних політичних ролях
- Комунікативно значимі аспект політичної культури.

Усі елементи є взаємопов'язаними і взаємозалежними. Ці зв'язки якраз і забезпечують життєдіяльність системи.

Поняття «комунікація» було спершу вузькоспеціальним терміном, яким послуговувалися техніки-зв'язківці і військові. Лише згодом він поширився у різних галузях знань завдяки засновнику кібернетики Н. Вінеру. Цей учений визначив напрямок міждисциплінарних досліджень як «науку про управління і комунікацію» [Винер 1983, с.6]. Всі явища довколишнього світу можна пояснити з точки зору інформаційного обміну, циркулювання інформації. Для розуміння явища комунікації у його зв'язку з соціально-політичними проблемами принципове значення має робота Н. Вінера "Человеческое использование человеческих существ", де комунікацію трактують як головну цінність інформаційного суспільства, яке тоді зароджувалося. Жити у цьому суспільстві означає жити, володіючи правильною інформацією. У цьому суспільстві *Homo communicans*, «людина комунікаційна» орієнтується не лише на свої внутрішні почуття, а й на зовнішні події, оскільки живе за рахунок інформації, що надходить зовні. Життєво необхідними для людини комунікаційної є збір та аналіз цієї зовнішньої інформації. Тому засоби комунікації є основним інструментом, який дозволяє людині реагувати на зміни у довколишньому світі. [Винер 2001 с. 8],

Слід абсолютно погодитися з Н.Вінером, який вважав, що однією із ключових характеристик сучасного суспільства є рівень його інформаційного забезпечення, яке впливає на усі процеси суспільного розвитку. Соціально-економічна, політична, правова, науково-технічна, екологічна інформація є не лише важливими

компонентами, які забезпечують повноцінну діяльність громадян, держав і світової спільноти загалом. Ця інформація породжує нові види масової діяльності, пов'язані з обробкою, аналізом та інтерпретацією інформаційних масивів та потоків. То чим же є політична комунікація? Можна припустити, що це процес створення, відправлення, отримання і обробка повідомлень, які чинять істотний вплив на політику. Цей вплив може бути безпосереднім і опосередкованим, а результати можуть проявлятися як відразу, так і за деякий час. Прикладами прямого впливу можна вважати такі види політичної діяльності як заклик до участі у виборах, звернення про підтримку певної політичної програми і т.п. Опосередкований план повідомлень виявляється в тім, що їх можна використати для створення певних ідеальних моделей, образів дійсності і певних стереотипів, які впливають на політичну свідомість та діяльність політичних еліт і суспільства. Принципово важливим є те, що повідомлення чинять істотний політичний вплив на свідомість, переконання і поведінку індивідів, груп, інституцій і навіть цілого суспільства, формуючи середовище, у якому вони існують. Політичне повідомлення є ключовим аспектом політики, оскільки основну частину політично релевантної інформації ми сьогодні отримуємо через повідомлення. Доступність інформації про минулі чи сучасні події, а також прогнозування подій майбутніх є можливими лише завдяки передачі повідомлень. К. Дойч називав політичну комунікацію «нервовою системою державного управління», вважаючи політичні повідомлення чинником, який зумовлює політичну поведінку. [Дойч 1993, с.21]. Інший дослідник Ж.-М. Коттре вважає, що роль комунікації у політичному житті суспільства можна порівняти зі значенням кровообігу для людського організму. [Cotteret 1973, p. 112]. Комунікація є живильною силою політики, тому що пов'язує різні частини суспільства і дозволяє їм функціонувати як єдине ціле. Політичні повідомлення, які циркулюють у суспільстві, породжують уявлення, які визначають політичне життя. Що ж стосується українських та російських напрацювань у галузі політичної комунікації, то слід назвати імена Р. Сирінського [10], М.. Потураєва [9], О. Третяка [12], О.Соловйова [11], М. Грачова [4], В. Латинова[7], М Гончарова [3].

Згідно визначення Гончарова, термін політична комунікація «повинен описувати циркуляцію інформації у сфері політичної діяльності, тобто будь-які повідомлення, тексти, які впливають на відносини між класами, націями і державами». [Гончаров 1991, с.55]. В „Політологічному енциклопедичному словнику" політичну комунікацію визначено як „процес передачі, обміну політичною інформацією, який структурує політичну діяльність і надає їй нового значення, формує громадську думку і політичну соціалізацію громадян з урахуванням їх потреб та інтересів". [8, с. 269]. Аналогічне визначення зустрічаємо у довідковому виданні "Філософія політики: короткий енциклопедичний словник», виданому 2002 року у Києві.

Більш розгорнуте визначення подає В.В. Литвинов у двотомній "Политической энциклопедии" :"обмен информацией между субъектами политической жизни, а также между государством и гражданами, который может протекать на формальном (например, в средствах массовой информации) и неформальном ("закулисные" переговоры) уровнях". [Латынов 1999, с. 172 –173].

На основі цитованих визначень можемо стверджувати, що істотним аспектом політичної комунікації є передача та обіг політичної інформації, якою в процесі політичної діяльності обмінюються суб'єкти політики з метою реалізації владно-управлінських відносин і впливу на аудиторію. Тобто політична комунікація як особливий вид комунікації і як інформаційний вплив суб'єктів політики один на одного і на соціальне середовище (суспільство), є атрибутом політичної діяльності. Політична комунікація, як атрибут особливого виду людської діяльності – політичної – є підпорядкованим стосовно поняття «соціальна комунікація», яке в у свою чергу є підпорядкованим стосовно загального поняття «комунікація». Співвідношення між

поняттями «комунікація” (К), “управління” (У), “соціальна комунікація” (СК) і “політична комунікація” (ПК) показано на рис. 1.

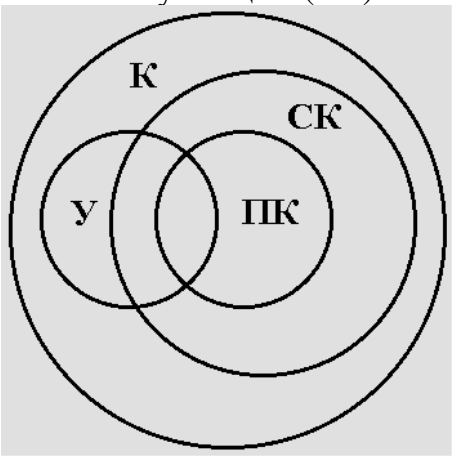

Рис. 1

Узагальнюючи, можемо стверджувати, що загальна теорія комунікації є метатеорією стосовно теорії управління, яка розглядає окремі випадки комунікаційних відношень «суб’єкт-об’єкт», які доповнюються зворотним зв’язком між «керованим» об’єктом і «керуючим» суб’єктом. Окрім того, загальна теорія комунікації є метатеорією стосовно соціології комунікації, яка вивчає загальні закономірності процесів інформаційного впливу та взаємодії в соціумі загалом та соціальних групах зокрема. Соціологія комунікації, в свою чергу є метатеорією стосовно політичної лінгвістики, завданням якої є «проекція» лінгвістичних аспектів комунікативних процесів на політичну сферу. Мова при цьому йде про вивчення політичної комунікації як на макрорівні (аналіз загальних закономірностей комунікаційних процесів у політичній системі) і на мікрорівні (вивчення різних ефектів, коли об’єктами спрямованого інформаційного впливу з метою реалізації політичних цілей є мікро-групи чи окремі індивіди.

Література

Винер Н. Кибернетика, или Управление и связь в животном и машине. – М., 1983. *Винер Н.* Человеческое использование человеческих существ: кибернетика и общество. // *Винер Н.* Человек управляющий. – СПб., 2001. *Гончаров М.Ю.* Риторика политической коммуникации // Массовая коммуникация в современном мире: Сборник научных трудов / Под ред. д.ф.н., проф. Ю.П. Буданцева и др. – М.: МГИМО, 1991. С. 55–60. *Грачев М.Н.* Политическая коммуникация: теоретические концепции, модели, векторы развития.- М.: Прометей, 2004. – 328 с. *Дойч К.* Нервы управления. – М., 1993. Зарубежная политология: Словарь-справочник. / Под ред. Г.А. Цыганкова. – М.: 1998. – 359 с. *Латынов В.В.* Политическая коммуникация. // Политическая энциклопедия: В 2 т. Т. 2. / Науч.-ред. совет: Пред. совета Г.Ю. Семигин. – М., 1999. Політологічний енциклопедичний словник / Упорядник В.П. Горбатенко; За ред. Ю.С. Шемчушенка, В.Д. Бабкіна, В.П. Горбатенка.- 2-і вид., доп. і перероб.- К.: Генеза, 2004.- 736 с. *Потураєв М.Р.* Консенсусний потенціал політичної комунікації в умовах ідеологічного плюралізму: Автореф. дис... канд. політ. наук: 23.00.02 / Дніпропетр. нац. ун-т. – Д., 2005. – 18 с. *Сирінський Р.А.* Комунікативна методологія як основа розробки неконфронтаційних моделей етнополітики: Автореф. дис... канд. філос. наук: 09.00.03 / Київ. нац. ун-т ім. Т.Шевченка. – К., 2002. – 17 с. *Соловьев А.И.* Политическая коммуникация: к проблеме теоретической идентификации // Полис.- 2002.- №3.- С. 4-15. *Третяк О.А.* Політична аргументація як засіб раціоналізації політичної комунікації: Автореф. дис... канд. політ. наук: 23.00.01 /; Дніпропетр. нац. ун-т. – Д., 2004. – 16 с. *Cotteret J.-M.* Gouvernants et gouvernes: La communication politique. – Paris,1973.